

KIRIMÇAKLAR

Yrd. Doç. Dr. İsmail DOĞAN

Gazi Üniversitesi Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye

Alıntı Kaynağı: Türkler, Cilt: 20 Sayfa: 790-795

Sovyetler Birliğinin Türkçe konuşan küçük halklarından olan Kırımçakların, menşei dili ve folkloru araştırmacıların dikkatini çekmemiştir. Hatta pek çoğu böyle bir halkı tanımamaktadır.

Kırımçaklar, Türk dünyası içerisinde Musevî olmaları yönüyle Karaim Türkleriyle birlikte dikkat çekmektedirler. Kırımçakların, Karaimlerle birlikte Kırım'da yaşıyor olmaları sebebiyle birbirleriyle karıştırıldığı görülür.¹ Bugün bölgede yaşayan Musevî Türklerin, 10. yüzyılın sonunda Hazarların dağılmasından sonraki bakıyeleri oldukları düşünülmektedir. Mevcut bilgiler de bu görüşleri destekler. Ancak, etnik oluşum açısından Karaim ve Kırımçaklar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar inançlarına da yansımaktadır.

Kırımçak adına 1859 tarihli Rus kaynaklarında rastlanıldığı ifade edilmektedir.² 18. yüzyılın sonunda Kırım'ın Rus yönetimine girmesi ve 19. yüzyılda bölgedeki diğer Yahudilerden ayırt edebilmek için 'Kırımçak' adının kullanıldığı anlaşılmaktadır.³

Kırımçak teriminin esası, Kırım + Türkçe küçültme anlamı ifade eden -çak ekinin birleşmesiyle oluşur, Kırım sakini Kırım'da oturanlar anlamına gelir.⁴

Ukrayna'ya bağlı Özerk Cumhuriyet statüsünde olan Kırım 2.672.000 nüfuslu, çok milliyetli karakteristik bir yapıya sahiptir. Buna göre yaklaşık olarak nüfus dağılımı; Kırım Tatarları %10, Ruslar %67, Ukraynılar %22'dir. Bunların dışında, Kırım'da 5000 Ermeni, 3500 Rum, 2500 Alman, 1500 Bulgar, 800 Karayim ve 650 Kırımçak yaşar. Yahudilerin, çoğunun milliyetlerini göstermedikleri için gerçek sayıları bilinmemektedir. Nüfusun çoğunluğunu, 1.500 000 ile Ruslar elinde bulundurmaktadır.⁵

Kırımçakların nüfusu ise şöyledir:⁶

1979	1989	Nüfus Artış Hızı
3000	1559	-0, 006546

Tahminlere göre; 1995-2010 yıllarında Kırımçakların nüfusu aşağıdaki gibi olmalıdır:

1995	2000	2005	2010
1053	759	547	394

Bazı tarihçilere göre Kırımçakların fiziki yapısı Doğu Avrupa halklarına benzediği için, Doğu Avrupa'dan yıllar önce Kırım'a gelip Türkleşmiş bir millet olarak kabul ediliyor. II. Dünya savaşı sırasında Naziler, ellerine düşen bütün Yahudileri öldürdükleri gibi, savaş öncesi Kırım'daki nüfusları 7000 olan Kırımçakları da sistematik bir şekilde katletmişlerdir. Rus ve Ukrayna halkından başka

KIRIMÇAKLAR

Kırım'da yaşayan bütün milletleri sürgüne gönderen komünistler Karayları ve Kırımçakları sürgün etmemişlerdir.⁷

Bugün bölgede yaşayan bu Musevi Türklerin, 10. yy. sonunda Hazarların dağılmasından sonraki bakiyeleri oldukları düşünülmektedir.⁸ Bu sebeple Hazarların tarihine kısaca bir göz gerekmektedir; Hazarlar, 6-11. yüzyıllar arasında yaşamış bir Türk boyudur. Hazarlar, 6-11. yüzyıllar arası yaşamış bir Türk boyudur. Hazarlar daha sonraları yavaş yavaş yok olmuş ve tarih sahnesinden silinmişlerdir. Dünyada halen Hazar adı ile anılan bir millet ve topluluk yoktur. M.S. 6-11. yüzyıllar arasında yaşadıkları ve imparatorluk kurdukları bilinen Hazarların hiçbir iz ve eser bırakmadan tarih sahnesinden silinmiş olması imkansızdır. Onların devamı ve mirasçıları sayılacak bir topluluğun dünyada var olması gerekir. Böyle bir topluluğu ilk önce Hazar İmparatorluğunun sınırları içinde aranmalıdır. Hazarları araştırmak Türk tarihi bakımından önemli olduğu kadar, Yahudi tarihi bakımından da önemlidir. Çünkü tarihte Yahudi ırkından olmadığı halde Yahudi dinine girmiş ve imparatorluk kurmuş tek millet Hazar Türkleridir. Yahudilerin Türklerle

ilk teması 1350 yıl öncesine kadar gitmektedir. 7. yy.'ın ilk yarısında Bizans İmparatorluğu, İstanbul ve çevresinde yaşayan Yahudilere baskı ve işkence yapmışlar, Yahudiler yapılan bu baskı ve işkenceler sonucu Bizans topraklarını terk ederek Hazar ülkesine yerleşmişler ve kısa bir süre sonra Hazar Hakanı ve çevresine, Yahudi inancını benimsetmişlerdir.⁹ Hıristiyan Bizanslılar Yahudileri bir gemiye doldurarak, Karadenize çıkardıkları, onların da Hazarların ülkesine sığındıkları, İzak adlı bir Yahudinin Türk prensi Bulan' a Yahudiliği telkin ettiği ve onun iktidara geçiş zamanında da Yahudiliğin yayıldığı ileri sürülür.¹⁰

Hazar Kağanlığını başka bir hususiyeti de Kağanlıkta tam bir din toleransının hüküm sürdüğüdür. Hazar ahalisinin esas kitlesi Şamanlığa mensup olup eski Türk dinini devam ettiriyorlardı. Fakat üst tabaka Kağan, beyler ve saray erkanı Yahudi dininde idiler. İslamiyet de çok yaygın bir din halinde idi. Türk tarihinde Yahudi dinine intisap etmiş başka bir dar sülalesi bulunmuyor. Yahudiler 730-740 tarihlerinde hem Bizans ülkesinde hem de Abbasiler devletinde şiddetli takibata uğradıklarından, bunlardan birçoğu Kafkaslara ve Hazar ülkesine sığınmışlardır. İşte o asırlarda Hazarların ülkesine gelen Yahudiler, Hazar büyüklerine nüfuz ederek Yahudi dinini kabul ettirmişlerdir. Fakat Yahudiliğe intisap eden zümrenin ancak üst tabaka olması nedeniyle Hazar Kağanlığı bir Yahudi devleti olmamıştır. Hazar Kağanlığı 11. yy. başlarında hem askeri hem de ekonomik buhranlara ve içeride de siyasi mücadelelere maruz kalmış ve bir devlet olarak mevcudiyeti son bulmuştur. Hazarların bir kısmı bir müddet daha Kırım'da tutunabilmişlerse de onlar da 11. yy. içinde kaybolup gitmişlerdir. Hazarların kalıntılarının kimler olduğu tespit edilememiştir.¹¹

Hazar Hakanı ve çevresi Yahudiliği gerçekten inandıklarından değil de siyasi nedenlerle kabul etmişlerdir. Hakan, şayet Müslümanlığı kabul ederse, kendisinden önce Müslüman olmuş ve bu dinin temsilcisi durumunda olan Arapların bir nevi vesayeti altına girecektir. İslamiyeti değil de Hıristiyanlığı kabul ederse, bu defa Hıristiyanlığın temsilcisi durumunda olan Bizans'ın vesayeti altına girecektir. Bu iki dinden hangisini seçerse seçsin, zamanla seçtiği dine mensup devlete bağımlı hale gelmesinin kaçınılmaz olduğunu sezen Hakan ve çevresi, yeni bir arayışa girdi. Onların aradığı din öyle bir din

KIRIMÇAKLAR

olmalıydı ki, hem Kuran-ı Kerim ve İncil gibi bir kitabı bulunsun hem de bu dine girdikleri zaman herhangi bir devlete bağımlı hale gelmesinler. İşte Hazarlar bu siyasi sebeplerle, bu dine girdiler.¹²

İsrail asıllı olmayan ırklardan Yahudiliği benimseme konusunda en göze çarpan ırk Türk ırkıdır. Hazar ve Karayların yanı sıra Kaliz, Kabar, Kıpçak, Kazak gibi bir kısım Türk boylarından insanlar Yahudi inancını kabul etmiş ve bu dine girmişlerdir. Türkler genellikle Talmudist Yahudiliği değil, Tevrat Yahudiliğini benimsemişlerdir. Ancak, yazı konumuzda bahsi geçen Kırım'daki Kırımçaklar adı ile anılan ve sayıları 2500 civarında olan Talmudist Yahudi topluluğu dikkat çekicidir.¹³

Kırım'ın Hazar Kağanlığına tabi olduğu dönemde Yahudilerin bir kısmının dil açısından, Hazarlar daha sonraları ise Kıpçakların ve diğer Türk halkları tarafından asimile edildikleri şeklinde görüşler vardır. Bu görüşlerle Kırımçakların kökeni de Yahudilere dayandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Çünkü bir topluluğun kendi dilini tamamen unutup başka bir dil konuşmaya başlamasındansa, kendi lehçesine yakın aynı dilin başka bir şivesini konuşması akla daha yatkındır.

Bu yüzden biz de Kırımçakların Hazar Türklerinin bakiyesi olduğu kanaatindeyiz. Buna en büyük kanıt da konuştukları dildir. Çünkü Avrupa Yahudilerinin çoğu Türkçe bilmez. Halbuki Hazar Türklerinin torunları olan Kırımçaklar Türkçe konuşurlar.¹⁴ Kırımçaklar içinde bu Türk temel etnik yapının dışında, Gürcü, Arnavut ve özellikle Ceneviz mahreçli Musevî grupların da bulunduğu dikkati çeker. Ayrıca, İspanya ve Portekiz'den sürgün edilen Yahudilerin bir kısmının Türkiye üzerinden Kırım'a da göç ettiklerini ve bunların dinî birliktelik açısından Karaim ve Kırımçaklarla bir arada bulduklarını da belirtmek gerekir.

Kırımçakların etnik yapısındaki bu karışıklığı şahıs isim ve soy isimlerinde açıkça görmekteyiz. Purim, Pesah, Hannuka, Iom Tov, Sinai, Ben Tovim, Nissi, Sion, Benjamin, Josef, İşva, Meir, Davit, Simha, Şolom, Şedaka gibi Tevrat'tan alıntı isimlerin yanında; Lehno (Lehçe), Gurcü, Pyrua, Çorna (Slavca), Angelo, Anto, Vlesko, Dondo, Kartbi, Konorto, Konfino, Lombrozo, Manto, Masot, Piastro, Rabino, Refal, Honda, Ciapicio (İtalyanca) gibi isimleri buna örnek verebiliriz.

Kırımçaklarda bu isimler yanında Türkçe lâkaplar da kullanılmaktadır. Aybat'ay yüzlü', altan, babai 'yaşlı erkek, baba', bahşi 'bakşı', kokuş 'hindi', çolak, çubar'siyah-beyaz alalı at' gibi Türkçe lâkaplar Kırımçaklardaki hakim etnik unsurun da göstergesidir.

Ayrıca bizim bu kanaatimizi destekleyen bir başka görüş ise şudur. Karaim ve Kırımçakların kan gruplarını araştıran S. Zaboltoniy "Karaim ve Kırımçaklar'da

kan gruplarının dağılımı Arap ve Yahudilerinkinden, dikkati çekecek kadar farklı olduğunu" tespit etmiştir. Zaboltoniy'e göre bunun esas sebeplerinden biri bu halkların gerçekten Türk unsuru ihtiva etmeleridir.¹⁵

Kırımçaklar, Kırım yarımadasının Karasu Pazar, Kerç, Kefe, Solhat, Mangup bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Kırımçakların 1783'ten itibaren yapılan nüfus sayımlarında kayıtlara geçtiği bilinmektedir. 1939 sayımında yaklaşık 8.000 olan Kırımçakların nüfusunu 1959'da 1.500 olarak görüyoruz. II. Dünya Savaşında Kırım, Almanlar tarafından işgal edildi. Musevi olan Kırımçaklar, Almanların soykırımına uğradılar. 16 Kasım-15 Aralık 1941 tarihleri arasında Simferepol ve

KIRIMÇAKLAR

Feodosiya'da 2.604 Kırımçak Türk'ü kurşuna dizilerek öldürüldü. 17 Ocak 1942'de 486 Kırımçak gaz odasında ve Mayıs 1942'de Kerç'te yaşayan Kırımçaklar Acumuşkay yolu üzerinde kurşuna dizilerek öldürüldüler. Bu katliamlardan Rus, Ukraynalı ve Kırım Tatar ailelerinin yanlarına sığınabilen Kırımçaklar kurtulabildi. 1950'de 1.500 Kırımçak'ın kaldığı görülür. Bunların da daha sonra pasaportlarına soylarını Rus ve Ukraynalı olarak yazdırdıkları bilinmektedir. Kırımçakların bir kısmı 1920-1921'deki iç savaş ve sonraki kıtlık dönemlerinde bölgeden göç ederler. Bu göçler ABD'ye 400 kişi, İsrail'e 200 kişi ve Türkiye başta olmak üzere Arjantin, Almanya ve Rusya'ya olur.¹⁶

Rus kaynaklarında Kırımçakların ilk defa 1859 senesinde geçtiği belirlenmiştir. Bu tarih bazı tarihçiler tarafından Kırımçak etnik grubunun doğuşunu belirler. Ancak Türk gezgini Evliya Çelebi (1666-1667) Solhat, Karasubazar, Kefe ve Mangup şehirlerinin nüfusunu anlatırken Yahudilerden bahsetmiştir ama Kırımçaklar hakkında hiçbir şey söylememiştir.¹⁷

1844'te Novorossiysk'in valisi Voronsov Dahiliye vekiline Kırımçaklar hakkında bilgi vermiştir: Kırımçaklar, Karasubazar şehrinde yaşarlar. Bunlar Kırım birleştirildikten sonra Rusya tâbiyetine girmişlerdir. Atalarının adetlerini koruyan Kırımçaklar, Tatar Türkçesine yakın lehçeleriyle konuşurlar, Kırım Tatarları gibi giyinirler. Diğer Yahudileri Polşa, Polonya Yahudileri olarak adlandırırılar. Din hükümleri ve kitapları aynı olsa da eski Yahudi dilindeki kitapları okurlar. Kırım Yahudileri sakin bir hayat tarzı yaşarlar, daha ziyade zanaatkarlıkla meşgul olurlar, eyer yaparlar, papak dikerler.¹⁸

Kırımın yerleşik halklarından olan Kırımçaklar, yarımadanın güneyinde otururlar. Bu topluluğun kültüründe bazı Helenistik etkilerin olduğu ve bunların batıl inanışlar veya gelenekler şeklinde devam ettiği söylenir. Kırımçakların tarihin değişik devirlerine ait bazı yazıtları bulunmaktadır. Mili kitapları Hagama 18'yy.da David Lahno tarafından kaleme alınmıştır. 20 yy.'da ise Misailovka köyünde doğan ve güçlü bir şair olan Şaül Çerņișoovski yetişmiştir.¹⁹ Kırımçaklarda dinî merasimlerin dili İbranîce'dir. Tevrat ve Talmud'un anlaşılabilmesi için özellikle 1866-1899 arasında Karasu Pazar'da Haim Hizkiyav Medini tarafından İbranîce'den Kırımçak Türkçesine çeviriler yapılmıştır.²⁰ İbranî yazısı ile Kırımçak Türkçesinin az sayıdaki bu eserleri Sanpetersburg ve Rus Millî Saltykov-Çedrin kütüphanesi el yazmaları bölümlerinde bulunmaktadır.²¹ Bugün her ne kadar 4-5 adet olarak bilinmekteyse de Kırımçaklarda cönklerin yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Kırımçaklar mecmuaya da cönk demektedirler. Kendileriyle ilgili anlatımlarda 'Kırımçaklar cönklerle yazarlardı' diye ifade etmektedirler.²²

B. F. Blagove, Kırımçakların dili için "Karluk-Uygur grubunun Çağatay diyalektini konuşurlar" der. Ancak, Kırımçak Türkçesinin, klasik Çağatay Türkçesi özelliklerini gösterdiğini müşahade etmiyoruz. Daha ziyade, bazı fonetik özellikleri dikkate alındığında Kuzey-Batı grubunda olmasına rağmen (Kumuk Türkçesi gibi) Oğuz özellikleri gösteren bir diyalekt olduğunu görmekteyiz. Kırımçak Türkçesinde Oğuz özellikleri leksik açıdan daha fazladır.

Ortak Türkçe ile Kırımçak Türkçesini mukayese ettiğimizde ayırt edici olarak göze çarpan önemli özellikler şunlardır:

Ortak Türkçe

Kırımçak Türkçesi

e/

> e/~é beyaz> báyaz

KIRIMÇAKLAR

ö/> ö/~o kömür>	gomır	
ü/	> ü/~u yük>	yuk
i/,-i-> ı/-ı-bilegim>	bilegim	
#K	> #G kömür>	gomır
#y	> #y yanak>	yanak

Morfolojik açıdan genevit eki daima +nı şekli kullanılır. Yönelme hâlinin +GA (y) A şeklinde alternans kullanımının dışında diğer hâl ekleri Türkiye Türkçesi ile aynıdır. +GAN partisibinin alternanssız kullanıldığı Kırımçak Türkçesinde, fiil çekimi de Türkiye Türkçesi ile aynıdır.

Kırımçak Türkçesini, Kıpçak özellikleri de olan Oğuz grubu diyalekti şeklinde tanımlamanın doğru olacağı kanaatindeyiz.

1994 yılında Rus Teknik Akademisi'nin Türkçe Araştırma Bölümü, Kırımçak Türkçesinin derin bir analizini yaparak şu sonuca varmıştır. "Tüm gramer özellikleri göz önünde tutularak Kırımçak Türkçesi, Karay ve Kırım Tatar Türkçesine benzeyen ancak bağımsız bir dil

olarak görülmelidir. Kırımçak Türkçesi 1997'de Rus Teknik Akademisi'nin

(Filoloji Enstitüsü) bastığı Dünya Dilleri (Türki Diller) kitabına da dahil edilmiştir.²³

Kırımçakların, Musevi olmalarına rağmen, doğrudan Tevrat'ı kabul etmek yerine Tevratla birlikte Talmud'u kabul etmeleri sosyolojik bir tavır olarak karşımıza çıkar. Ortodoks Yahudi olarak tanımlanan Kırımçakların bu tavrına Tanrı dini dışındaki dinleri kabul eden diğer Türk boylarında da görürüz.

Kırımçaklar içerisinde bugün maalesef Kırımçak Türkçesini konuşabilen birkaç kişi kalmıştır. Hem İbranî yazısını okuyup hem de Kırımçak Türkçesini bilen ise bir kişidir. 78 yaşında ressam Davit Rabi adındaki Kırımçak, dil ve kültürlerin yaşaması için gayret sarfetmektedir. Davit Rabi'nin evinde ikisi defter düzeninde biri cönk düzeninde toplam üç adet el yazması İbranî yazılı Kırımçak Türkçesiyle kaleme alınmış eser bulunmaktadır. Davit Rabi'nin elindeki eserlerden biri Mihail Yosefoviç Tellal adlı Karaim Türküne aittir. Bu cönk ona babasından kalmış. Dört yıl önce Davit Rabi'ye okuması için bu cöngü veren Tellal İbranî yazısını okuyamamaktadır.

650 sayfası yazılı yaklaşık 700 sayfalık çizgili beyaz kağıtlı, üzeri deri kaplı cildin üzerinde cöngü tertip eden Yosef Kılıcı'nın gümüştan damgası ile Odessa yazısı bulunmaktadır. 12,5 cm.x23 cm. ebatında olan cöngün her sayfasında 19 satır bulunmaktadır. Baş tarafında Rusça Oglavleniye (içindekiler) başlığıyla önk içerisinde bulunan yazıların listesi ve sayfa numarası belirtilmiştir.

Eserdeki kayıtlardan Yosef Kılıcı'nın cöngü tertip etmeye Odessa'da başladığını ve daha sonra Bahçesaray ile Senpetersburg'da devam ettiğini anlıyoruz. Yine aynı kayıtlarda, cönk içindeki Aşık Garip Hikayesini 22 Haziran 1903'te Pazar günü saat 4,5'ta tamamladığını kaydeden Yosef Kılıcı'nın en son 1911 Ocak ayında Senpetersburg'da yazdığını görüyoruz.

KIRIMÇAKLAR

Kırımçaklar hakkında literatürde yeterince bilgi olmadığını dikkate alarak, okuyucuların Kırımçak Türkçesi hakkında bir kanaate varmaları için bahsi geçen cönkten aldığımız üç türküyü ve seçilmiş sözlüğü aşağıda örnek olarak veriyoruz:

Aç Beyaz Göksünü

Aç b>yaz goksını bır danem deryaya karşı, aman

Bulbuller figan ider, aman

Gel zire karşı, aman

Gel, benı aglatma duşmana karşı, aman

Ax gulım, bulbulım, zumbulım, unutmam seni,

Gezdığım yerlerde, çöllerde a]arım seni,

Ayvani] çiçegi, yapragı agarıga benzer, aman

Ax guli] kokısı caxana yeter, aman

Dugunde, bayramda gezdığı yeter, aman

Ax gulım, bulbulım, zumbulım, unutmam seni, aman

Geziğim yerlerde, çöllerde a]arım seni.

Sırma gumişından axtır yavrım bileğim, aman,

Yalvarsam, yakarsam, ey nazlım, geçmez dileğim aman

Xanyada benim allar giyen nazlı malanım, aman

Ax gulım, bulbulım, zumbulım unutmam seni

Gezdığım yerlerde, çöllerde a]arım seni

Gelin olup alım morum giyemedim yanam yanam

Gelin olup alım morum giyemedim yanam yanam

Sultan olıb, bır murada >remedım

Xaylı vaxıtdır şax babamı göremedım, yanam yanam

Belki ilacı bulır benim derdime,

Alı] benim zeer ilen tasımı, yanam yanam

Baş oginde oxısınlar yasımı, yanam

Ben olırsen, şair dutar yasımı, yanam

Var soyle]ız nenem gelsın

Oskdarda bır iş geldi başıma, yanam yanam

Kan dolaştı kırpık ilen kaşıma

KIRIMÇAKLAR

Ben olirsem, sagit yazgan daşıma, yanam yanam
Bar soyle]ız, nenem gelsin
Avcı mısı< ey kız
Avcı mısı], ey kız. Ne gezersı] deryada.
Çok aradım bulamadım dünyada fayda.
Gel saralalım şu yalancı dünyada.
Sardım, aman dakan kalbım inanmaz
Senı saran yığıt yorılmaz, usanmaz
Ne xoş >mış, akız, dal fesı]nı] egmesi
Cızamadım biyaz goksı] dogmesın, aman, dogmesın
Ben gidersem, akız, seni yatlar sarmasın
Kısa geldi, akız, enterıgnı] ya geldise
Yemedim ax gerdanda be]leri
Ben sarmadım, akız, saran sorasa] degmeleri
Gelin kızlar iskeleye varalım
Bir minasıp kaykaçını dutalım
Eylik baarda zevkı sefa saralım

Sözlük

adam ođlı	: İnsan ođlu
agarag	: beyak, akça
agay	: Ađa, ađabey, büyük
al	: al, kırmızı
ax	: ak, beyaz
baar	: bahar
basmazı	: basmacı
baş oginde	: yıl dönümünde, ilk günde
Beruh	: özel isim
bileg	: bilek
bulbul	: bülbül

KIRIMÇAKLAR

caxan	: cihan, dünya
ceng	: cenk, savaş
cızmak	: çizmek
cüft	: çift
dakan	: daha
dal fesin egmesi	: cepkenin etek kısmı
dogme	: düğme
dugun	: düğün
duşman	: düşman
em	: hem
enterı	: entari, elbise
fiyade	: piyade, yayan
gene	: yine
gokıs	: göğüs
gomır	: kömür
goş	: hoş
göverde	: güverte
Gözleve	: şehir ismi
gumiş	: gümüş
hırızma	: hızma
ilen	: ile
kaykaç	: kayak
kırpık	: kirpik
koşuv	: fayton, çift at koşulu araba
kök	: gök
magdonoz	: maydonoz
malan	: maral
mane	: mani
Mangub	: Kırım'da yer adı
masala	: masal

KIRIMÇAKLAR

Moşe Akay	: özel isim
nene	: anne
omır	: ömür
Oskdar	: üsküdar
oxımak	: okumak
saba	: sabah
sagıt	: mezar taşı
saldat	: asker
Sivastopol	: şehir adı
Şeer	: şehir
Şemahın Avzor	: özel isim
ta] atar	: sabahın erken vakti
tezi	: taze
tonbel	: tembel
xoş	: hoş, güzel
yat	: yabancı, yad
yıgıt	: yiğit
Yuda Akay	: özel isim
yuk	: yük
yüzüm	: üzüm
Zamır	: Zebur
zeer	: zehir
zire	: zöhre
zumbul	: sümbül

KIRIMÇAKLAR

- 1 Kalafat, Dr. Yaşar, **Kırım-Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, ASAM Yay., Ankara 1999, 63-76. s.
- 2 **The Crimean Jews**, The Red Book of the Peoples of the Russian Empire, [http://www. eki. ee/books/redbook/crimean_jews. shtml](http://www.eki. ee/books/redbook/crimean_jews. shtml).
- 3 **The Crimean Jews., a.g.e. 2. s.**
- 4 Ali Haydar Bayat-Hacali Necefoğlu, **Kırımçak Etüdleri, Türk Kültürü**, sayı 352, Ağustos 1992, s. 26.
- 5 İsmet Yüksel, **Kırımın Etnik Yapısı ve Kırım Tatarlarının Problemleri, Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı II** Temmuz-Ağustos 1997, yıl 3, sayı 16, s. 1518.
- 6 Zakir Avşar, Ferruh Solak, Selma Tosun, 21. yy. da **Türk Dünyası, Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı I** Mayıs-Haziran 1997, yıl 3, sayı 15, s. 129.
- 7 İsmet Yüksel, **a.g.e.**, s.
- 8 İsmail Doğan, **Kırımçak Türkçesiyle İbrani Yazılı Bir Cönk, Milli Folklor**, yıl 13, sayı 50, Yaz 2001, s. 40.
- 9 Şaban Kuzgun, **Hazar ve Karay Türkleri**, Kayseri 1992, s. 22.
- 10 Hikmet Tanyu, **Türklerin Dini Tarihçesi**, İstanbul 1998, s. 47.
- 11 Akdes Nimet Kurat, **IV-XVIII Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, TTK Ankara 1972, s. 37, 43.
- 12 Şaban Kuzgun, **a.g.e.** s. 140.
- 13 Şaban Kuzgun, **a.g.e.**, s. 38.
- 14 Hikmet Tanyu, **a.g.e.**, s. 58.
- 15 Ali Haydar Bayat-Hacali Necefoğlu, **a. g. m.**, s. 28.
- 16 İsmail Doğan, **a.g.m.** s. 40.
- 17 Victor Lombrozo, **Krymchaks people born in Crimea**, 6 July 2000 Simperepol.
- 18 **Y. a.g.m.** s. 27.
- 19 Nevzat Özkan, **Türk Dünyası, Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyat**, Kayseri 1997, s. 176.
- 20 Lombrozo, Victor, **a.g.e.** 3. s.

KIRIMÇAKLAR

21 Lombrozo, Victor, **a.g.e.**, 4. s.

22 Lombrozo, Victor, **a.g.e.**, 4. s.

23 Victor Lombrozo, **Krymchaks People Born In Crimea**, 6 July 200, Simperepol.

Avşar, Zakir, Ferruh Solak, Selma Tosun, 21. Yüzyılda Türk Dünyası, **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı I** Mayıs-Haziran 1997, yıl 3, sayı 15.

Bayat, Ali Haydar-Hacali Necefoğlu, **Kırımçak Etüdüleri**, Türk Kültürü, sayı 352, 1992.

Doğan, İsmail, Kırımçak Türkçesiyle İbrani Yazılı Bir Cönk, **Milli Folklor**, yıl 13, sayı 50, Yaz 2001.

Kalafat, Dr. Yaşar, **Kırım-Kuzey Kafkasya Sosyal Antropoloji Araştırmaları**, ASAM Yay., Ankara 1999.

Kurat, Akdes Nimet, **IV-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri**, TTK, Ankara, 1972.

Kuzgun, Şaban, **Hazar ve Karay Türkleri**, Kayseri, 1992.

Lombrozo, Victor, **Krymchaks People Born In Crimea**, 6 July 200, Simperepol.

Özkan, Nevzat, **Türk Dünyası, Nüfus Sosyal Yapı Dil Edebiyat**, Kayseri 1997.

Tanyu, Hikmet, **Türklerin Dini Tarihçesi**, İstanbul 1998.

The Crimean Jews, The Red Book of the Peoples of the Russian Empire, http://www.eki.ee/books/redbook/crimean_jews.shtml.

Yüksel, İsmet, Kırımın Etnik Yapısı ve Kırım Tatarlarının Problemleri, **Yeni Türkiye Türk Dünyası Özel Sayısı II** Temmuz-Ağustos 1997.